

Kontrola zahraničního obchodu s vojenským materiálem v České republice

Materiál byl zpracován v rámci společného projektu NESEHNUTÍ, Amnesty International a Ekumenické akademie a díky finanční podpoře Nadace rozvoje občanské společnosti z programu Lidská práva.

Autor: František Janda Rok vydání: 2007

ÚVOD

Tento materiál je zaměřen na posouzení možnosti a účelnosti veřejné a parlamentní kontroly zahraničního obchodu s vojenským materiálem v České republice. V úvodu je popsán český mechanismus kontroly exportu vojenského materiálu a míra zveřejňování souvisejících informací vládou. Následně je stručně nastíněna parlamentní a veřejná kontrola v několika vybraných zemích EU a v Norsku.

Téma vývozních kontrol je velice rozsáhlé a je jistě mnoho oblastí, ve kterých by související česká legislativa zasloužila rozbor a srovnání s ostatními členskými zeměmi EU, tento materiál se však z důvodu rozumného rozsahu drží pouze úvodního tématu.

ČESKÁ REPUBLIKA

Zákon [38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem](#) definuje vojenský materiál jako **výrobky zkonstruované především pro použití v ozbrojených silách, ozbrojených bezpečnostních sborech a službách, nebo hromadně používané v těchto složkách k zabezpečení úkolů obrany a bezpečnosti státu**. Jejich [seznam](#) pak vyjmenovává vyhláška 89/1994 Sb.ⁱ

Dále jsou pod pojmem vojenský materiál zahrnuty související služby. Český právní řád tedy pokrývá nejenom fyzický vývoz a dovoz těchto výrobků, ale také např. zprostředkovávání obchodů, provádění oprav, úprav nebo vysílání školicích odborníků.ⁱⁱ

Aby mohla nějaká firma se zahraničními partnery vůbec začít jednat o možnosti prodeje svého vojenského materiálu nebo inzerovat služby, musí zažádat o povolení k provádění obchodu s vojenským materiálem. O povolení žádá na Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR (MPO) právnická osoba, jejíž představitelé musí splnit následující podmínky: jsou českými občany s trvalým pobytem na území ČR, starší 21 let, způsobilí k právním úkonům, nespolupracovali v minulosti se Státní bezpečností a splňují předpoklady pro výkon citlivé činnosti podle zákona [412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnosti způsobilosti](#).

Firma mající povolení pak může dojednat se zahraničním zákazníkem konkrétní obchodní případ, před jehož uskutečněním musí zažádat o licenci na [Licenční správě](#) ministerstva průmyslu a obchodu. V žádosti uvede údaje o zahraničním smluvním partnerovi, druh, množství a cenu vyváženého nebo dováženého vojenského materiálu a navrhovanou dobu platnosti licence. K žádosti doloží smlouvu uzavřenou s obchodním partnerem a doklad o konečném užití.ⁱⁱⁱ MPO si může vyžádat další doklady umožňující řádné posouzení daného případu.

Licenční správa pak posoudí, zda žádost o licenci splňuje všechny formality a zašle její stejnopis k posouzení ministerstvu vnitra^{iv} a ministerstvu zahraničních věcí.^v ministerstvo obrany se k žádosti o licenci vyjadřuje pouze v případech, kdy se jedná o vojenský materiál významný z hlediska efektivnosti jeho bojového použití anebo jeho množství.^{vi}

Na základě souhlasných stanovisek těchto resortů pak MPO vydá žadateli licenci, na jejímž základě je žadatel oprávněn danou transakci uskutečnit.

Zákon nestanoví kritéria, kterými by se měly jednotlivé resorty při rozhodování o žádosti řídit. Říká pouze, že: „Výkon státní správy v oblasti obchodu s vojenským materiálem musí být v souladu s mezinárodními závazky České republiky a jejími zahraničně politickými, obchodními a bezpečnostními zájmy.“

Nejvýznamnějšími mezinárodními závazky České republiky v této oblasti jsou:

- [Dokument Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě k ručním a lehkým zbraním](#)
- a související „[Uživatelská příručka](#)“ k tomuto dokumentu.
- [Akční program k prevenci, potírání a vymýcení nezákonného obchodu s ručními a lehkými zbraněmi ve všech jeho aspektech](#)

- mezinárodní kontrolní režimy zabývající se spíše zbraněmi hromadného ničení a materiálem dvojího užití ([Zanggerův výbor](#), [Skupina jaderných dodavatelů](#), [Australská skupina](#), [Kontrolní režim raketových technologií](#))
- embargo a sankce vyhlášené [Evropskou unií](#), [OSN](#) a [OBSE](#)

Z hlediska transparentnosti a výměny informací jsou pak významné:

- [Wassenaarské ujednání o kontrole vývozu konvenčních zbraní a zboží a technologií dvojího použití](#), jehož je ČR členem od jeho vzniku v roce 1995. Podstatou činnosti WA je výměna postřehů a informací o vývoji v oblasti problematiky šíření zbraní a ostatního strategického materiálu a dále informací o smluvními zeměmi uskutečněných i zamítnutých transferech tohoto zboží.
- [Registr konvenčních zbraní](#) založený v roce 1991 na základě rezoluce OSN, která vyzývá členské státy, aby do registru zasílaly informace o svých dovozech a vývozech konvenčních zbraní.
- [Kodex chování EU v oblasti vývozu zbraní](#), který stanoví pro členské země kritéria, která by měly vzít v úvahu při rozhodování o vývozech vojenského materiálu ze svého území. Dále obsahuje operativní ustanovení, z nichž nejvýznamnější jsou:
  - ustanovení č. 3, které stanoví způsob výměny informací o žádostech o vývozní licenci, které jednotlivé členské země zamítly (tzv. denials).^{vii}
  - ustanovení č. 8, které ukládá členským zemím každoročně poskytovat souhrnné informace o svých vývozech, na jejichž základě se pak sestavuje [společná výroční zpráva EU](#).
- Praktická plnění těchto kritérií a ustanovení rozvádí „[Uživatelská příručka](#)“.

Stejně jako Kodex, tak i Uživatelská příručka a ostatně všechny zmíněné mezinárodní dokumenty mají daleko k tomu, aby jednoznačně definovaly podmínky, za kterých by měla být žádost o licenci na vývoz zamítnuta.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR na svých [stránkách](#) od roku 2005 každoročně zveřejňuje také [národní zprávy o kontrole exportu](#). Přibližuje v nich legislativní a praktický rámec českého kontrolního mechanismu a poskytuje informace o vývozu vojenského materiálu rozčleněné podle země konečného užití. U každé země jsou pak uvedeny hlavní položky [seznamu vojenského materiálu](#) (SVM).^{viii}

Poslední dostupná zpráva (za rok 2005) obsahuje také tabulku zemí s uvedením procentuálního zastoupení typu konečného užití.^{ix} Vzhledem k tomu, že u jednotlivých typů konečného užití není uveden druh vyvezeného vojenského materiálu, ani položka SVM, má tato tabulka spíše orientační hodnotu.

Bližší informace veřejnosti dostupné nejsou, jak ilustrují níže uvedené příklady.

V lednu 2000 požádala nevládní organizace *Ekologický právní servis* ministerstvo průmyslu a obchodu o dokument „*Dopady vysílání rádia Svobodná Evropa na zahraniční obchod České republiky s Íránem*“. [Tato žádost](#) byla zamítnuta s odůvodněním, že zmíněný materiál obsahuje informace o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a nemůže tedy být zveřejněn v souladu s (tehdy platným) seznamem utajovaných skutečností, který v působnosti MPO definoval jako utajované „**údaje o vývozech vojenského materiálu, pokud je z nich zřejmá identifikace výrobků, jejich množství, hodnota a odběratelské země**“.

Se stejným odůvodněním odmítlo MPO v roce 2003 [žádost Společnosti pro trvale udržitelný život](#) o poskytnutí seznamu udělených a zamítnutých licencí (s uvedením informací o žadateli, názvu vojenského materiálu a o konečném užití) za rok 2002.

Na sklonku roku 2005 byl zákon 148/1998 Sb, o ochraně utajovaných skutečností nahrazen zákonem 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti. V mezirezortním připomínkovém řízení při vzniku tohoto zákona a jeho prováděcího předpisu uplatnilo Ministerstvo zahraničních věcí ČR zásadní připomínku k zmíněnému ustanovení ohledně utajování informací o vývozech vojenského materiálu, které podle MZV „*neodpovídá mezinárodním závazkům ČR a praxi kontrolní politiky*“. I přesto bylo toto ustanovení beze změny přeneseno do (v současnosti platného) [seznamu utajovaných informací](#). MZV to umožnilo s následujícím komentářem: „*MZV ustupuje od zásadnosti* (své připomínky – pozn. autora). *Nicméně*

i nadále upozorňuje MPO, že předpisy EU vyžadují zveřejňování těchto údajů. Navržené znění je tedy v rozporu s legislativou EU.“

SLOVENSKO

Kontrolu exportu vojenského materiálu zajišťuje Ministerstvo hospodářství Slovenské republiky. [Licenční řízení](#) je velmi podobné českému. Vychází ze zákona 179/1998 Sb.s., který však na rozdíl od českého zákona stanoví ministerstvu hospodářství pevné datum 30. dubna, dokdy musí na svých stránkách zveřejnit výroční zprávu o obchodu s vojenským materiálem a dokdy má vypracovat výroční zprávu pro parlament (v poněkud širším rozsahu než pro veřejnost).

VELKÁ BRITÁNIE

Kontrolu vývozu má na starosti [Export Control Organization \(ECO\)](#), zřízená v rámci ministerstva průmyslu a obchodu. Udělení licence konzultuje ECO s ministerstvem zahraničí, ministerstvem obrany a ministerstvem pro mezinárodní rozvoj, jejichž stanoviska jsou pro rozhodnutí o vývozní licenci závazná.

[Národní zprávy o obchodu s vojenským materiálem](#) jsou vydávány čtvrtletně – s poměrně konkrétním určením druhu vojenského materiálu. Parlamentní kontrolu vykonává [Výbor pro kontrolu strategických vývozu](#). Na jeho webových stránkách jsou k dispozici záznamy z interpelací vládních činitelů tímto výborem.

FINSKO

[Národní zpráva](#) uvádí konkrétní druh vyvezeného vojenského materiálu a u každého druhu dále rozvádí finanční hodnotu - tedy nikoli pouze souhrnně pro zemi konečného užití jako celek. Finské ministerstvo obrany spravuje databázi všech notifikovaných denialů a vydaných licencí, které jsou veřejnosti přístupné hned, jakmile jsou vydány. Jako utajované jsou klasifikovány pouze stanoviska jednotlivých úřadů rozhodujících o vydání licence a také informace ohledně důvodů daného rozhodnutí v licenčním řízení.

Tato míra otevřenosti nemůže být zdůvodňována malým významem obranného průmyslu v národní ekonomice – Finsko vyvezlo v uplynulých letech vojenský materiál podobné finanční hodnoty jako ČR.

NORSKO

Řídící autoritou v oblasti kontroly exportu je ministerstvo zahraničních věcí. Přestože Norské království není členskou zemí EU, hlásí se ke Kodexu EU a účastní se na jeho základě výměny informací o denialech. [Zpráva o kontrole vývozu](#) je vládou každoročně předkládána parlamentu. Vojenský materiál vyvezený do každé jednotlivé země je rozdělen podle konkrétních typů zbraní a střeliva nebo ostatního vojenského materiálu s uvedením ceny u každého typu. Zvláště jsou pak uvedeny informace o licencích vydaných na zprostředkovatelskou činnost a na převedení výrobních práv na zahraniční subjekty. Podrobně jsou také popsány služby vykonané norskými firmami pro zahraniční zákazníky.

ŠVÉDSKO

Úřadem pro povolování vývozu vojenského materiálu a zboží dvojího užití je [Švédský inspektorát strategických výrobků](#).

V parlamentu je ustanovena [Rada pro kontrolu exportu](#), která zasahuje přímo do rozhodování o jednotlivých vývozech.

Na své zasedání si zve zástupce ministerstva obrany a ministerstva zahraničních věcí. Do záležitostí exportních kontrol v praxi významně zasahuje také Ústavní výbor švédského parlamentu. Zabývá se však spíše zhodnocením již uskutečněných vývozu.

Příklady těchto několika málo zemí měly sloužit pouze pro nástin míry transparentnosti v oblasti vývozu zbraní ostatních evropských zemí. Úplný seznam internetových adres jednotlivých zemí EU, kde zveřejňují své národní zprávy a další informace je dostupný na stránkách [Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU](#).

ZÁVĚR

Vývoz vojenského materiálu je záležitostí nejen obchodního charakteru – má také politický a bezpečnostní rozměr a týká se v důsledku nás všech. Veřejnost by proto měla mít právo na bližší informace, než jsou v současnosti uváděny v národních zprávách o kontrole exportu. Nevládní neziskové organizace zabývající se touto problematikou jsou toho názoru, že by měly být komukoli na vyžádání přístupné informace v rozsahu údajů uváděných v žádostech o licenci v případech, kdy byly obchodní případy již realizovány. Po uskutečnění transakce totiž nadále nejsou ohroženy legitimní zájmy vyvážejících firem na ochranu obchodního tajemství. To ostatně dokazuje i příklad Finska.

Parlamentní kontrola je žádoucí zvláště jako poradní institut úřadům činným v licenčním řízení pro revizi a zkvalitňování kontrolní praxe. V zemích, kde je rozvinuta mohou poslanci diskutovat konkrétní obchodní případy, zvat si na schůze zástupce resortů činných v licenčním řízení a v neposlední řadě interpelovat členy vlády. Tím se vyjasňují a sladují názory na charakter a směřování kontrolní politiky a celkově zvyšuje její úroveň.

Závazek parlamentní kontroly obsahuje i koaliční smlouva viz: Vláda se zasadí o zvýšení transparentnosti vývozu zbraní z ČR a prosadí povinnost předkládat zveřejňovanou zprávu o vývozu zbraní z ČR Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. (Termín: 31.12.2007)

Amnesty International, o.s.
Provaznická 3, Praha 1
+420 224 248 615
campaigns@amnesty.cz
www.amnesty.cz

**NEzávislé Sociálně Ekologické
HNUTÍ – NESEHNUTÍ**
tř. Kpt. Jaroše 31, 602 00 Brno
+420 543 24 53 42, 605 239 579
<http://nesehnuti.cz>
brno@nesehnuti.cz

Ekumenická akademie Praha
Na Míčánkách 1, 101 00 Praha
10 – Vršovice
<http://www.ekumakad.cz>,
ekumakad@volny.cz

i Seznam vojenského materiálu nezahrnuje všechny střelné zbraně – vývoz tzv. civilních zbraní je kontrolován Ministerstvem průmyslu a obchodu na základě zákona [228/2005 Sb., o kontrole obchodu s výrobky, jejichž držení se v ČR omezuje](#). Kontrolní režim podle tohoto zákona je poněkud volnější než v případě vývozu vojenského materiálu – Ministerstvo průmyslu a obchodu např. nemá při rozhodování o žádosti o povolení k vývozu civilních zbraní povinnost žádat o stanovisko Ministerstva zahraničních věcí.

ii V praxi však dochází k nejasnostem. Bezpečnostní informační služba (BIS) ve své [výroční zprávě za rok 2004](#) konstatuje, že: „Nedorešená legislativní opatření v oblasti zahraničního obchodu s vojenským materiálem, nakládání s vojenským materiálem na území ČR a nakládání s vojenskými a průmyslovými výbušninami, vedla k některým netransparentním obchodním případům. Jedná se například o dovozy či vývozy materiálů, které společnosti deklarují jako civilní, resp. průmyslové, a ve skutečnosti se jedná o vojenské materiály, které podléhají zákonu č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem.“

iii Zákon však vůbec neříká, jaké ujištění a závazky konečného uživatele by měl doklad o konečném užití obsahovat.

iv Touto problematikou se zde zabývá [Odbor bezpečnostní politiky](#). Prostřednictvím Ministerstva vnitra se také k některým žádostem vyjadřují tajné služby – v zákoně to však opět zakotveno není.

v Klíčovou úlohu zde hraje [Odbor společné zahraniční a bezpečnostní politiky](#), který se při rozhodování o žádosti radí s dalšími odbory MZV.

vi Který vojenský materiál je pro účely tohoto zákona významným vyjmenovává [příloha č.2](#) prováděcího předpisu 89/1994 Sb. Jedná se např. o rakety a odpalovací zařízení, pozemní a leteckou vojenskou techniku nebo velkorážovou výzbroj. Ruční palné zbraně jsou významným vojenským materiálem jenom při vývozu v množství větším než je třeba pro vyzbrojení 400 lidí.

vii Bližší informace o jednotlivých **vydaných** licencích si členské státy vyměňují jen v několika málo omezených případech – např. u obchodu se zeměmi, které byly v minulosti embargované.

viii Jednotlivé položky vojenského materiálu však seskupují poměrně různorodé druhy vojenského materiálu, což poněkud snižuje informační hodnotu těchto údajů.

ix s rozčleněním na 4 základní typy: 1)pro ozbrojené síly 2)pro bezpečnostní složky 3)průmysl 4)obchod, sběratelé